# МАМЛАКАТИМИЗНИНГ МОДЕРНИЗАЦИЯЛАШУВИ ЖАРАЁНИДА ЖАМИЯТНИ КРЕАТИВ БОШҚАРИШНИ ТАДҚИҚ ЭТИШ МУАММОЛАРИ

**К.А. Юнусов**

*Мақолада мамлакатимизни модернизация қилиш жараёнида жамиятни креатив бошқариш муаммолари, креативликнинг моҳияти, жамиятни бошқаришдаги ўзига хос хусусиятлари талқин қилинган. Мазкур муаммонинг жамият ҳаётида, уни модернизация қилиш жараёнида нақадар долзарб аҳамият касб этиши кўрсатиб берилган.*

***Калит сўзлар:*** *модернизация, креативлик, демократия, жамиятни креатив бошқариш, креатив раҳбар кадр, ижтимоий ҳамкорлик, ижтимоий феномен.*

*В статье исследуются проблемы креативности, креативное управления государственными структурами и их специфические особенности в процессе модернизации общества. Также, изучаются особенности данного феномена и его проявления в обшественном процессе.*

***Ключевые слова:*** *модернизация, креативность, демократия, креативное управление, креативный руководитель, корпоративное управление, социальный феномен*

*The article studies the creativity problems, creative management of government institutions and its specific features in the course of modernization of society. It also considers the features of this phenomenon and its manifestation in public process.*

***Keywords****: modernization,creativity,democracy,creativemanagements, creative head, corporate management, social phenomenon.*

Эътиборингизга ҳавола қилинаётган мақолада мамлакатимизни модернизация қилиш жараёнида жамиятни креатив бошқариш муаммоларини кўриб чиқишни лозим топдик. Зеро, ҳар қандай туб ижтимоий ўзгариш, юксалиш ўз-ўзидан содир бўлмайди. Мамлакатимиз ижтимоий-иқтисодий ҳаётининг модернизациялашуви жараёни ҳам ўз-ўзидан амалга ошиб қолмайди ёки уни кимдир четдан келиб амалга ошириб бермайди. Бунинг учун, энг аввало, давлат ва бошқарув тизимида муҳим ўзгаришларни амалга ошириш талаб этилади. Бошқача айтганда, ҳар қандай мамлакатнинг ижтимоий-иқтисодий ҳаётини модернизация қилиш жараёни уни рўёбга чиқарувчи ички механизмига эга бўлмоғи лозим.

Ўтган асрнинг 80-йилларида собиқ Шўролар давлатининг раҳбари М.С.Горбачёв томонидан илгари сурилган жамиятни “Қайта қуриш” сиёсати ўзининг айнан ички механизмига эга бўлмагани сабабли ҳам барбод бўлган ва бундай сиёсат амалда “Қизил империя”нинг парчаланиб кетишига олиб келган эди.

Креативлик (лот. creo – яратмоқ, ташкил қилмоқ) индивид ёки шахснинг яратувчиликка асосланган фавқулодда туғма қобилиятини, ҳайратомуз янгиликларнинг ташаббускори сифатида юксак даражадаги интеллектуал салоҳиятини англатади [4].

Мазкур тадқиқот мавзусига тарихдан кўплаб мисоллар келтириш мумкин. Соҳибқирон Амир Темур шахси фикримизга ёрқин мисол бўла олади. “Тажрибамда кўрилганким, - деб таъкидлаган Соҳибқирон Амир Темур ўзининг “Темур тузуклари”да, - ишбилармон, мардлик ва шижоат соҳиби, азми қатъий, тадбиркор ва хушёр бир киши минг-минглаб тадбирсиз, лоқайд кишилардан яхшидир. Чунки тажрибали бир киши минг кишига иш буюради” [3.15].

Сохибқирон бобомиз нафақат миллатимиз, Ватанимиз тарихида, балки жаҳон тарихида ўзининг муносиб ўрин эгаллаган, из қолдирган креатив шахс ҳисобланади. Амир Темур шахсидаги креативлик хусусияти унинг давлат бошқаруви, ҳарбий юришлари, сиёсий, маънавий, илмий (хусусан, фиқх илми бўйича), турмуш муносабатлари ва бошқа кўплаб соҳаларда намоён бўлган. Жумладан, пойтахти Самарқанд бўлмиш марказлашган давлатнинг равнақ топишига, гуллаб-яшнашига муҳим субъектив омил бўлиб таъсир кўрсатган. Шунинг учун ҳам унинг шахси билан боғлиқ тарих ҳанузгача дунё олимларининг диққат марказидан ўрин олган ва бу борада илмий изланишлар давом этмоқда.

Соҳибқирон Амир Темур фаолиятининг креативлик хусусияти ва уни илмий тадқиқ этишнинг ҳозирги давр учун аҳамияти шундан иборатки, ҳозирда креативлик, яъни яратувчилик, ташаббускорлик, ижодийликка эга бўлган замонавий раҳбар кадрларнинг янги авлодини тарбиялаб етиштириш ва улар томонидан илгари суриладиган инновацион ғоялар мамлакатимизни модернизация қилишда муҳим роль ўйнайди. Жамиятимиз ҳаётининг барча соҳаларида фаолият кўрсатадиган, креатив қобилиятга эга раҳбар кадрларни излаб топиш, уларни тарбиялаб етиштириш зарур.

Шунингдек, креативлик инсоннинг ижодийликка асосланган туғма қобилиятини ҳам англатиб, мавжуд стериотиплардан воз кечиб, мутлақо янги ғояларни илгари сура олиш ва уларни амалда татбиқ эта олиш хусусиятига эга бўлишини англатади. Креативлик ақл кучига асосланган заковат феномени бўлиб, индивид ёки шахснинг ўз даври интеллектуал ривожланиш даражасидан бир мунча илгарилаб кетишини ҳам билдиради. Жамиятнинг бошқарув тизимида креативлик омили ижтимоий-иқтисодий ҳаётимизни модернизация қилиш жараёни ва уни амалга оширувчи ички механизмларидан бири бўлиб хизмат қилади.

Ҳозирги даврнинг глобаллашув шароитида демократик тараққиёт йўлини танлаган Ўзбекистон кўплаб ривожланаётган мамлакатлар қатори тараққий топган давлатлар даражасига етиш учун интилмоқда. Бунинг учун эса жамият ижтимоий-иқтисодий ҳаётини сўнгги технологиялар ёрдамида модернизация қилиш талаб этилади. Шунингдек, ижтимоий-сиёсий, ҳуқуқий, таълим ва бошқа кўплаб соҳаларни бошқаришни ҳам демократик тамойиллар асосида ташкил қилиш зарурати мавжуд. Акс ҳолда, кўзланган мақсадга эришиб бўлмайди. Чунки эски арава конструкцияси билан замонавий реактив ракета ясаб бўлмаганидек, эскича ижтимоий-сиёсий қарашлар, муносабатлар, бошқариш усуллари (масалан, маъмурий-буйруқбозликка асосланган бошқарув усули) билан ҳам ҳуқуқий демократик давлат ва фуқаролик жамияти асосларини шакллантириб бўлмайди.

Модернизациялашув жамият ҳаётининг иқтисодий, сиёсий, ижтимоий ва маданий жиҳатдан ўзаро узвий алоқадорлиги ҳамда уйғунлигини назарда тутади.

Маданий модернизациялашув ижтимоий тараққиётнинг юксак даражадаги босқичига ўтишни, шахснинг ҳар томонлама (маънавий, ахлоқий, маърифий, сиёсий, ҳуқуқий ва бошқа) камол топишини англатади.

Мамлакатимизни модернизация қилиш билан боғлиқ муҳим масалалар ва ғоялар Ислом Каримов томонидан илгари сурилмоқда. Юртбошимиз Ўзбекистон Республикаси раҳбари лавозимига келган дастлабки даврданоқ мамлакатимизнинг

бир ёқлама ижтимоий-иқтисодий қолоқликдан халос бўлиши, жамиятимизнинг барча соҳалари, хусусан, фан, таълим каби муҳим соҳаларини модернизация қилишнинг назариётчиси ва амалий ўзгаришлар раҳнамоси сифатида фаолият кўрсатмоқда. Фикримизга далил қилиб Юртбошимизнинг 1989 йил 28 ноябрда Ўзбекистон ССР Фанлар академиясида бўлиб ўтган учрашувда: “Ҳозир мувозий тузилмалар пайдо бўлишидан қўрқмасдан илмий изланишнинг қудратли омилларини вужудга келтириш, беллашув, илмий ғояларнинг, турли ёндашувларнинг курашини ташкил этиш ва ана шу курашда олимларнинг янги авлодини чиниқтириш лозим”лиги тўғрисида айтган фикрини келтиришимиз мумкин [1.87].

Ҳозирги замон раҳбар кадрларининг кўплаб сифатларини кўрсатиб берар экан, Юртбошимиз шундай деб таъкидлайди: “Бугунги кунда Ўзбекистонни бошқариш, уни ҳимоя килиш, халқимизнинг эртанги кунини ўйлаб, мустаҳкам сиёсат олиб бориш ва энг муҳими, мустақиллик деган, Худонинг ўзи бизга буюрган муқаддас неъматни мана шундай асраб-авайлашда, яқин ва узоқ келажакни барпо этишда бутун борлиғини бағишлаб яшайдиган одамларнинг сафи тобора кенгайиб бормоқда”[2.211-212].

Мамлакатимизни модернизация қилиш жараёнида креативлик омили муҳим аҳамият касб этади. Чунки замонавий технологияларни бошқариш, жаҳон стандартларига мос келадиган маҳсулотларни ишлаб чиқариш ва уларни муттасил равишда такомиллаштириб бориш, энг аввало, салоҳиятли кадрлар, хусусан, креатив раҳбар кадрлар фаолияти билан боғликдир.

Креативлик хислатларига, яъни яратувчилик, ташаббускорлик, ижодий ёндашувчанликка эга бўлган замонавий миллий кадрларнинг янги авлодини тарбиялаб етиштириш ва улар томонидан илгари суриладиган инновацион ғоялар мамлакатимизни модернизация қилишда муҳим роль ўйнайди. Жамиятимиз ҳаётининг барча соҳаларида фаолият кўрсатадиган, креатив қобилиятга эга бўлган раҳбар кадрларни излаб топиш, уларни тарбиялаб етиштириш зарур. Бу борада ривожланган Ғарб ва Жанубий-Шарқий Осиё давлатлари тажрибасидан кенг фойдаланиш зарур. Шунингдек, креатив фикрлайдиган миллий кадрларни тарбиялаб етиштириш – таълим-тарбиянинг муҳим таркибий қисми бўлмоғи лозим. Таълим-тарбия тизимининг барча босқичларида, барча фанларни ўқитишда ўқувчи, талаба, магистр ёшларда креатив фикрлаш қобилиятини шакллантириш ва ривожлантиришга йўналтирилган тизимни ишлаб чиқиш ва жорий қилиш мақсадга мувофиқ. Бунинг учун, умумтаълим мактаблари, академик лицей, касб-ҳунар коллежлари ва олий ўқув юртларида ўқитиладиган фанларнинг ўқув дастурларига креативлик бўйича мавзулар киритилиши зарур. Масалан, Ватан тарихи бўйича: Ўзбекистон тарихида креативликнинг тутган ўрни ва роли. Соҳибқирон Амир Темур шахсининг креатив жиҳатлари ва унинг Марказлашган давлат ташкил этишидаги роли. Ўзбекистоннинг энг янги тарихида креативликнинг тутган ўрни ва роли. Ўзбекистоннинг давлат мустақиллигига эришишида креатив омилнинг тутган ўрни ва роли. Президент Ислом Каримовнинг креатив жиҳатлари ва унинг Ўзбекистон миллий мустақилликка эришишида, миллий юксалишда тутган ўрни ва роли. Ўқувчи ва талаба ёшларда креатив онгни шакллантиришда аниқ ва табиий фанларнинг тутган ўрни ва роли (физика, математика, кимё, биология ва ҳ.к.). Ўқувчи ва талаба ёшларда креатив онгни шакллантиришда ижтимоий-гуманитар фанларининг тутган ўрни ва роли (тарих, адабиёт, педагогика, психология, социология, иқтисодиёт, миллий ғоя, ҳуқуқшунослик, иқтисодиёт назарияси, фуқаролик жамияти ва шу каби фанларни ўқитишда). Юқорида баён қилинган фикр ва мулоҳазалардан хулоса қилиб айтганда, Ўзбекистон Республикаси таълим тизимининг барча бўғинларидаги ўқув дастурларига, давлат таълим стандартларига ўқувчи ва талаба ёшлар онгини креативлик асосида фикрлашга йўналтирилган муайян ўзгартиришларни киритиш мақсадга мувофиқ. Шу орқали “Кадрлар тайёрлаш миллий дастури”нинг сифат босқичига эришиш мумкин. Шундагина жамиятни ислоҳ этиш ва демократлаштириш, мамлакатни модернизация қилишни янги босқичга кўтара оладиган, креатив фикрлайдиган миллий кадрларни тарбиялаб етиштириш мумкин.

Юқорида билдирилган фикр ва мулоҳазалардан қуйидаги хулосаларни чиқариш лозим.

1. Креативлик феномени - жамиятни модернизация қилишнинг муҳим механизмларидан бири бўлиб амал қилади.

2. Туғма креатив қобилиятга эга ёшларни излаб топиш ва тарбиялаш, уларни, қайси соҳа мутахассиси эканидан қатъи назар, жамиятимизнинг барча соҳаларида фаолият кўрсатишларини таъминлаш мамлакатимизни модернизация қилиш жараёнида муҳим аҳамият касб этади.

3. Ўзбекистон Республикаси таълим тизимининг давлат таълим стандартларига, унинг барча босқич ва бўғинларида ўқитилаётган фанлар ўқув дастурларига ўқувчи ва талаба ёшлар онгини креативлик асосида фикрлашга йўналтирилган муайян ўзгартиришларни киритиш мақсадга мувофиқ. Шу орқали “Кадрлар тайёрлаш Миллий дастури”нинг сифат босқичига эришиш мумкин.

4. Креатив қобилиятга эга раҳбар кадрларни тайёрлаш, бу жараёнда илғор, замонавий педагогик технологияларга асосланган интерфаол усуллардан фойдаланиш жамиятнинг модернизациялашуви шароитида раҳбар кадрларнинг янги авлодини тарбиялаб етиштиришни таъминлайди. Бу борада, айниқса, педагогик инновацияларни излаб топиш, таҳлил қилиш асосида энг кўп самара берадиганларини танлаш, уларни амалиётда қўллаш тартибини белгилаш, кўп жиҳатдан олий ва ўрта махсус таълимнинг профессор-ўқитувчилари маҳорати ва салоҳиятига боғлиқдир.

5. Креатив қобилиятга эга раҳбар кадрларни тайёрлаш жараёнида масофадан ўқитиш, интернет орқали энг яхши тажрибаларни, хусусан, илғор, ривожланган давлатлар тажрибаларини ўрганиш каби амалиётни кенг жорий этиш мақсадга мувофиқ. Бунинг учун эса кадрларнинг интернет тизимидан кенг фойдалана олиш имкониятларини ошириб бориш лозим. Шу орқали профессор-ўқитувчиларда ёш кадрларга чуқур ва замонавий билим бериш малакасини юксалтириб бориш мумкин.

6. Илғор бўлиш, ўзгалардан орқада қолмаслик каби хислатлар таълим соҳасидаги янгиликларнинг ҳаракатлантирувчи кучи ҳисобланади. Шунинг учун олий ўқув юртлари педагог кадрлари олдида инновацияларни, таълим соҳасидаги янгиликларни амалиётга жорий этиш усулларини ишлаб чиқиш вазифаси долзарб бўлиб турибди.

**Адабиётлар:**

1. Каримов И. Ўзбекистон мустақилликка эришиш остонасида. –Т.: Ўзбекистон, 2011 - 440 б.

2. Каримов И. Она юртимиз бахту иқболи ва буюк келажаги йўлида хизмат қилиш – энг олий саодатдир.- Т.: Ўзбекистон, 2015.- 304 б.

3. Темур тузуклари.- Т.: Ғафур Ғулом номидаги адабиёт ва санъат нашриёти, 1991.-144 б.

4. https://ru.wikipedia.org/wiki

*Андижон давлат университети,*
*2016 йил 22 мартда қабул қилинган*
*(Тақризчи: проф. Т.Ортиқов )*